

# Gamle og nye blikk på *Sverresoga*

Rune Kyrkjebø

*Sverresoga* er eit karakteristisk verk som har hatt definerande kraft i norrøn litteratur. Soga var tidleg skriven og tett på hendingane og personane i handlinga, ikkje minst kong Sverre sjølv, som hadde ei aktiv rolle då soga først vart til. Ho er detaljrik og røyndomsnær, og prega på same tid av klassiske norrøne sagatrekk og tidas lærde og religiøse danning med fintilpassa bibelallusjonar. Spørsmål om tilblivinga av soga har oppteke filologar i lang tid, særleg spørsmålet om Gryla, soga sin første del. Ludvig Holm-Olsen gav eit viktig bidrag med sine studiar i 1953. Når vi tek status på forskinga i dag, er Þorleifur Hauksson si utgåve av *Sverresoga* frå 2007 eit tyngdepunkt i den nyare forskinga. Det vert opna for ein annan definisjon av Gryla.

## 1 Gruvling over Gryla

I det eg takkar dei anonyme fagfellane mine for hjelpsam og konstruktiv kritisk lesing av utkastet til denne artikkelen, som eg har prøvt å ta til følgje, varslar eg her i starten at artikkelen vil føre inn i spørsmål omkring Gryla, den første delen av *Sverresoga* som har synt seg så vanskeleg å avgrense. Eg vonar å klare å presentere sentrale resonnement i saka, og å vise korleis nyare forskning, nemleg den til Þorleifur Hauksson, kan opne for svar ved å sjå på sjølve spørsmålet på ny. Den nye islandske utgåva av *Sverresoga* som han gav ut, er den viktigaste referansen for forskingsstatus i dag. Men først vil eg gjere eit lokalt tilbakeblikk ikkje så langt attende i tida.

## 2 Glimrande innføring i språkhistoria, språknormene og «bindingsverket i tekster»

Grunnfagskullet som byrja på nordisk ved Universitetet i Bergen i august 1991, hadde framfor seg eit lærerikt og engasjerande år som for fleire av oss studentane vart vår beste tid til då. «Bindingsverket i tekster» er tittelen på éi av pensumbøkene våre den gongen (Fossestøl 1983). Eg tykkjer den symboliserer godt det vi fekk lære om korleis tekstar er sette saman av små og store språklege element som vert bundne i hop til større samanhengar, som igjen vert objekt både for språkvitskaplege og litteraturvitskaplege studiar med filologien som ein fellesnemnar. Tekstlingvistikk var berre eitt av dei mange emna dette året som Johan Myking underviste og rettleidde oss i. Særleg godt hugsar eg timane i språkhistorie. Det emnet eigna seg ypparleg for Johan til å lære oss ikkje berre systematikken i morsmålet vårt, men òg det som rakk vidare, nemleg kva som er gode arbeidsmåtar og rette kjenneteikn for *vitskapleg* språkarbeid. Komen som eg var rett frå fire års studium i naturvitskaplege fag, var eg særst mottakeleg for å lære om systematikken og metoden i eit humanistisk fag. Eg er takksam endå for det innsteget i språkvitskapen vi fekk den gongen, der Johan sine timar var berande på den språkvitskaplege sida. Takk òg til Johan for det fine samarbeidet om språksamlingane no dei siste åra, der nye aktivitetar er bygde opp i lag hjå Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studium og oss i Universitetsbiblioteket. Dei nye aktivitetane femner òg om mitt emne, norrøn filologi.

Tidleg på 1970-talet følgde Johan Myking i sitt nordiskstudium førelesingar av Ludvig Holm-Olsen om eddadikt. Holm-Olsen var på den tida rundt 60 år. Johan har fortalt meg at dei opplevde timane til Holm-Olsen som eit glimt av den gamle tida, å få sjå inn i den gode gamle filologitradisjonen.<sup>1</sup> Når Johan Myking feirar sin 70-årsdag, er det også 69 år sidan utgjevinga av Holm-Olsen si faghistorisk viktige avhandling *Studier i Sverres saga* som kom i 1953. Eg tenkte då det kunne høve å trekkje fram dei studiane her i festskriftet. Utan på nokon måte å kunne hevde eit fullt oversyn eller full innsikt i eit så stort tema, ville eg gjerne freiste å seie noko om saga, om Holm-Olsen sine studiar, og eitt eller anna om korleis ting ser ut frå der vi står i dag. Det siste fører oss naturleg til Þorleifur Hauksson si utgåve av saga frå 2007, som oppsummerer forskinga til då og legg fram viktige nye resultat og påstandar.

I mine og mange sine auge er *Sverresoga* ovleg interessant. Ho er sjølvsgatt interessant som ein eigen narrasjon, ei samtidssoge, ei stor forteljing frå mellomalderen, med sin eigen teksttradisjon. Så er ho interessant i samspelet mellom sogene, mellom narrasjonane i mellomalderen.

---

<sup>1</sup> Magnus Rindal, seinare professor i norrøn filologi, arbeidde den gongen som universitetslærer same stad. Han har skrivne om Holm-Olsen i *Fagprofilar ved Nordisk institutt* (1996).

Filologien skridt langsamt fram, men han er omfangsrik og djup. Gamle spørsmål blir tekne opp og omhandla gong på gong på ny. Det kjem vel av det at ein del av målet med filologien er å dvele ved studieobjektet, sjå på det stadig frå ei anna side, i eit nytt ljøs, med nye spørsmål eller med ein ny og betre empiri enn før. Det vil vel alltid surre spørsmål rundt den historiske narrasjonen og diskusjonen om ein så framskoten person som kong Sverre. Holm-Olsen viste at *Sverresoga* er ein tekst der det av gode grunnar kan ventast å kome nær til det norrøne språket mot slutten av 1100-talet. Kva gode filologiske forskingsspørsmål kan vi stille denne soga i dag?

### 3 «Heimskringla» og *Sverresoga*

I åra 1996 til 2000 hadde eg gleden av å arbeide ved Nordisk institutt, Universitetet i Bergen, med granskingar av teksten til første tredjeparten av *Heimskringla* (Kyrkjebø 2001). Med kjelde i det gamle diktet *Ynglingatal*, og etter kvart i yngre skaldedikt og tidlegare soger, blir kongesogene i «Heimskringla I» fortalde frå urtida av og framover. Desse sogene er skrivne med mål både om sant innhald og underhaldning, som var vanleg i mellomalderen. Her gjeld prinsippa som Heimskringla-prologen presenterer, om at den metrisk bundne forma bevarer innhaldet, sidan det er vanskeleg å endre på, og at augnevitneskildringar styrkjer truverdet til det som er fortalt. Nett dei same prinsippa gjeld for den soga vi kjem til, *Sverresoga*.<sup>2</sup> Det er likevel, naturlegvis, ein annan distanse til hendingane i dei sogene som handlar om den eldste tida. Kanskje kan vi seie at dei dikta som ein gong vart laga midt oppi råskapen i samtida, dei blir i *Heimskringla* sitt tilfelle eit materiale som sogeprosasen samlar seg rundt og bearbeider over lang tid, slik at det litterære preget meir blir eitt av «historisk roman»<sup>3</sup> der handlinga er komen på lang avstand, enn av rykande fersk forteljing.

Dei arbeidde i mellomalderen med ei historiografisk tidslinje for auget. Soga om Olav den heilage er midtdelen av det vi kallar *Heimskringla*. Når soga om kong Olav Haraldsson låg føre som ein ferdig einskap, før skrivninga (eller redigeringa) av *Heimskringla*, så var den delen av tidslinja fylt ut, og det var då om å gjere å skøyte på med den første tredjedelen og den siste. Det har frå Gustav Storm si tid vore ein sterk tanke om *Heimskringla* som ein einskap, men studiane i desse tekstane seier oss at *Heimskringla* del I og *Heimskringla* del III har eit fellesskap i si tekstoverlevering som ikkje er

---

<sup>2</sup> *Sverresoga* sin prolog inneheld den same mellomalderlege topos om truverde av innhaldet. I *Sverresoga* sitt tilfelle med moglege tvitydige utsegner i prologen kan dette momentet om kva som har vore hovudintensjonen, vere relevant for tolkinga.

<sup>3</sup> Dette omgrepet brukt om kongesogene er sjølvstøtt ein anakronisme, men Joseph Harris (1986) har synt at det er fruktbart å halde dei to sjangeromgrepa roman og saga opp mot kvarandre.

delt med *Heimskringla* del II, som er Olavssoga (vist av Jonna Louis-Jensen 1997 og referert i Kyrkjebø 2001, 128ff). Truleg vart to nye delar skrivne og lagde til på kvar si side av Olavssoga.

*Sverresoga* kjem vi til når vi «zoomar ut» eit hakk lenger på tidslinja. Ho stod<sup>4</sup> ferdig før den tid vi trur skivinga av *Heimskringla* skjedde, og definerte såleis den kronologiske grensa for *Heimskringla*: *Sverresoga* dekte allereie tidsrommet 1177 til 1202. Ein reknar med at *Sverresoga* kan ha vore skriven før 1210, medan *Heimskringla* tidlegast er rekna å vere skriven på 1220-talet.

Det var etter arbeidet med *Heimskringla* at eg hausten 2001 var så heldig å få halde timar på eit kurs i norrøn litteratur, med temaet filologisk og litteraturvitskapleg kommentar til to kongesoger. Eg valde då å gå inn på *Sverresoga* på grunn av karakteren ho har av å vere ei samtidssoge, den spesielle nærleiken ho har til hovudpersonen sin, og andre interessante trekk ved den soga som mellomalderlitteratur. Ein del år seinare vart eg beden om å delta i eit symposium på Voss med tittelen «Voss som region og Vangen som regionsenter i mellomalderen», der eg valde å delta med eit bidrag om *Sverresoga*, blant anna med episoden med Sverre si ferd over Voss som tema (Kyrkjebø 2021 [under utgjeving]). Det var svært lærerikt for meg å få vere med der, særleg lærte eg mykje av dei kritiske og velorienterte lokale historikarane som deltok. Ein av mine lærarar og kollega til Johan, Bjarne Fidjestøl, framheva dette ein gong som ei av dei store gledene ved nordiskfaget, at det er mange utanfor universitetet som har svært god kunnskap om det og stor kjærleik til det. Ein ting som kveikte lysta mi til å arbeide med *Sverresoga* var òg ein metafor med schwung over hjå Gustav Indrebø, utgjevaren av det som vi skal sjå framleis tel som hovudhandskriftet av soga, AM 327 4to, om at soga er «livs livande og skori ut or det verkelege livet» (1920, LXIV). Kvifor vert *Sverresoga* oppfatta som så levande og livsnær? Teksten sin nærleik til hovudpersonen er éin grunn, det kan vi rekne som tvillaust. Personlegdomen til Sverre kjem fram på karakteristisk vis, og er med og pregar soga. At Sverre var nært på, samhøver med dei kjende orda i prologen til soga. Her i omsetjinga til Halvdan Koht:

Her tek forteljninga til om dei hendingane som har gått for seg no ei tid og er i minnet hos dei som har sagt føre denne boka, og det er om kong Sverre, son til kong Sigurd Haraldsson. Opptaket til boka er skrivi etter den boka som først abbed Karl Jonsson

---

<sup>4</sup> Som ei bok eller eit handskrift seier vi gjerne at ei soge «ligg føre», som eit arbeid kan ho likevel «stå» ferdig, tykkjer eg – analogien med det monumentale, eit mektig, samansett, komponert romansk eller gotisk byggverk er verd å ha med. Strukturane i mellomalderens estetikk kan vere overførbare mellom tekstleg byggverk og steinbyggverk. Portalar, spir, sentrale element, perifere element, ornamentikk, perspektiv etc.

skreiv, og kong Sverre sjølv sat med og rådde for kva han skulle skrive; den forteljinga har ikkje komi så langt. Der er fortalt om somme av hærsлага hans, og etter som det lid ut i boka, veks makta hans, og den makta spår om større ting; den luten av boka har dei difor kalla Gryla. Den siste luten av boka er skriven etter fråsegn av dei som kunne minnast at dei sjølve hadde sett og høyrte desse hendingane; somme av dei hadde vori med kong Sverre i hærsлага. (Koht [1913] 1995)<sup>5</sup>

Sverre hadde ein direkte påverknad på teksten, og teksten vart skriven nært i tid til dei tinga han handlar om. Som vi skal sjå, tyder forskinga på at vi kan sjå særeigne trekk ved Sverre sitt språk i saga.

#### 4 Den særmerkte *Sverresoga*

Fleire har kommentert at *Sverresoga* gjev inntrykk av å vere verkeleg og levande. Hovudpersonen sjølv, kong Sverre, kjem spesielt karakteristisk fram. Vi veit jo frå prologen til saga at kongen «sat med» Karl Jonsson og «rådde for kva han skulle skrive». Etter Indrebø si utgåve var Ludvig Holm-Olsen sin monografi *Studier i Sverres saga* i 1953 eit viktig steg framover i det språknære arbeidet med saga, og ei omfattande oppsummering og vurdering av granskinga av saga til då. Holm-Olsen gjorde mange gode filologiske observasjonar, ikkje berre som gjeld det språklege eller tekstlege, men òg som gjeld det intertekstuelle og litterære planet. Spørsmålet om lengda til den første saga, Gryla, får stor plass hjå Holm-Olsen, og her har han kanskje ført granskingane så langt som det er mogeleg å komme i det heile – då under føresetnaden om at Gryla kan avgrensast på denne måten. Ein kan ikkje gå ut ifrå at det vil vere mogeleg å avgrense kvast ei innarbeiding av ein tekst i ein annan. Men saga har språklege trekk som Holm-Olsen peikte på som karakteristiske for Gryla og nokre av dei truleg for kong Sverre sjølv. Dermed har vi eit språkmateriale som det er grunn til å tru er sær-eige i ein spennande grad.

---

<sup>5</sup> Hér hefr upp ok segir frá þeim tíðendum er nú hafa verit um hríð ok í þeira manna minnum er fyrir þessi bók hafa sagt. En þat er at segja frá Sverri konungi, syni Sigurðar konungs Haraldssonar, ok er þat upphaf bókarinnar er ritat er eftir þeiri bók er fyrst ritaði Karl ábóti Jónsson, en yfir sat sjálfir Sverrir konungr ok réð fyrir hvat rita skyldi; er sú frásögn eigi langt fram komin. Þar er sagt frá nokkurum hans orrostum. Ok svá sem á líðr bókina vex hans styrkr, ok segir sá inn sami styrkr fyrir ina meiri hluti. Kolluðu þeir þann hlut bókar fyrir því Grýlu. Inn síðarri hlutr bókar er ritaðr eftir þeira manna frásögn er minni hofðu til svá at þeir sjálfir hofðu sét ok heyrte þessi tíðendi, ok þeir menn sumir hofðu verit í orrostum með Sverri konungi. (Þorleifur Haukssons utgåve 2007, 3)

Røyndomsnærleiken til *Sverresoga* gjer at òg brutaliteten og kynismen i handlinga kjem sterkt fram for lesaren. Holm-Olsen sine sluttord for studiane hans høver såleis veldig godt, dei handlar om jern og kulde:

Sverre bar aldri gloende jern for sin rett, og han fikk heller ikke noen annen til å gjøre det for seg. Men Gud skiftet mellom ham og hans motstandere, ikke bare ved å gi hans kalde jern seier, men ved å kære ham til kongsgjerningen, som han engang hadde kåret David, og ved å følge ham gjennom alle farer og vanskeligheter. Slik fikk han gudsdommen for sin rett, og det var det han først og fremst ville vise gjennom skriftet som han lot abbed Karl utarbeide. (Holm-Olsen 1953, 104).

Det er gjort mykje godt metodisk og analytisk arbeid med saga etter Holm-Olsen sitt stykke. Sverre Bagge har forska i *Sverresoga* som ideologisk og politisk tekst. Han har granska framstillinga av kong Sverre som individ og personlegdom og samanlikna *Sverresoga* med den yngre saga om Håkon Håkonsson (Bagge 1996). Ved å byggje på litterære og tekstlege observasjonar og analyse syner Bagge korleis det er ein avstand i den sosiale og ideologiske konteksten mellom *Sverresoga* og seinare kongesoger. Bagge sitt blikk på korleis kong Sverre framstår som individ, er både historisk og litteraturvitskapleg ei verdifull utbygging av kunnskapen vår.

Eit klassisk kunstnarleg verkemiddel i *Sverresoga* er talane. Dei skaper nærleik og eit autentisk preg. Vi høyrer ekte norrøn talekunst i saga, det er eg viss på, og fascinerande er det at vi òg truleg høyrer meisterlege norrøne kalkeringar av latinsk talekunst i same saga (Knirk 1981; Stoltz 2011).

Sverresborg i Trondheim er arkeologisk interessant i samband med *Sverresoga*. Jan Ragnar Hagland har gått inn på dette temaet (2016, 2017). I *Sverresoga* kap. 137 er det fortalt om baglarane at dei «tok ein daud mann og styrta han på hovudet ned i brønnen, bar sidan stein dit og la over til det var fullt» (Hagland 2016, 35). Eit skjelett vart funne i brunnen på Sverresborg under utgravingane der i 1938. Det låg under steinar slik saga seier. I 2015 vart det publisert resultat som sa at skjelettet var av ein mellom 30 og 40 år gamal mann, og dateringa av beina høver med sagaen. Hagland meiner det er logisk noko uklårt korleis den daude mannen kjem inn i saga, sidan baglarane tok over borga frå birkebeinarane utan strid, alle fekk grid (2016, 37). Det er ikkje nemnt noko om kven det var dei heiv i brunnen. Men sidan det som hende, var at baglarane brende og plyndra borga, og gav ordre om at ho skulle rivast, så er her gjerne ein kontekst likevel som forklarar denne hendinga langt på veg: nemleg at borga skulle saboterast så godt som råd var. Då har dei vel tykt det var viktig å øydeleggje vasskjelda der for godt, med å få eit lik nedi slik at det ikkje var råd å få opp att så lett. Dermed var vatnet i brunnen ubrukande, og borga endå meir svekt. Eg tykkjer ikkje

vi treng å gå ut frå at den daude mannen hadde anna rolle i saga enn dette, og eg trur det kan vere slik at dei fann skjelettet av den mannen som er nemnd i kapittelet. Baglarane har vel kunna skaffe eit lik til denne taktiske bruken, anten på borga eller utanfrå ein stad. Eg har elles stor sans for Hagland si tilnærming med å analysere korleis tradisjonar er nytta til å komponere sagaen sitt narrativ. Men det er vel noko av det typiske med *Sverresoga* at ho stundom er nærare eit kaldt militært referat likevel, skal tru om ikkje det er tilfellet nett her?

## 5 Holm-Olsen om dei «karakteristiske trekk ved sagaens første del»

Ludvig Holm-Olsen arbeidde særleg grundig med spørsmålet om lengda på Gryla. Dette er eit spørsmål som andre granskarar òg har brynt seg på, både før og sidan. Holm-Olsen peikar i innleiinga si på det at vi veit at abbed Karl Jonsson kom til Noreg i 1185, året etter Sverre sin siger over Magnus Erlingsson ved slaget ved Fimreite i Norefjorden, og at han truleg blei her til 1188. I denne tida reknar han med at Karl har skrive boka si, som Holm-Olsen identifiserer med Gryla, slik det har vore vanleg å gjere. Den første boka skal så seinare ha blitt innarbeidd i den fullstendige saga (1953, 7–8). Holm-Olsen seier det vidare slik i føreordet til avhandlninga si:

Hvem det var som etter Sverres død fullførte sagaen, om det var Karl eller en annen, gir hverken prologen eller andre kilder opplysning om. Men så harmonisk har han smeltet Gryla inn, at det har vist seg meget vanskelig å avgjøre hvor langt den har nådd. [...] Hovedvekten vil bli lagt på å prøve å bestemme hvor stor del av Sverres historie Gryla har omfattet. (Holm-Olsen 1953, 8–9).

Som vi skal sjå i kap. 6 nedanfor, tilseier forskingsstatus i dag at det faktumet at lengda på Gryla er så vanskeleg å fastsetje, kan ha ei anna forklaring enn det Holm-Olsen godt uttrykkjer som harmonisk innsmelting, og som både han og Gustav Indrebø før han, og Lárus H. Blöndal etter dei, har utgreidd og undersøkt svært grundig. Konklusjonane er avhengige av tolking av ord og uttrykk i prologen til saga, korleis ein i større trekk ser for seg oppkomsten av denne saga i fleire steg, og kva ein tenkjer er plausibelt ut frå realopplysningar. Eitt godt grep i Holm-Olsen sine studiar er etter mi meining metoden hans med å «betrikte teksten i lys av prologens ord om at 'Sverre selv satt over og rådde for hva som skulle skrives', og prøve å etterspore hvor langt ut gjennom sagaen man kan merke Sverres personlighet bak beretningen» (1953, 57). Her i avsnittet som heiter «Karakteristiske trekk ved sagaens første del» er det då to ting Holm-Olsen legg til grunn og går ut frå. Det første er at Gryla er ein storleik som vil kunne sporast som eit lengdestrekk frå starten og eit stykke utover i den *Sverresoga* vi

no har. Dette utgangspunktet kviler på ei tilsvarande tolking av prologen til saga. Dette er noko ein i stor grad har rekna med i forskinga, men som på interessant vis er problematisert i nyare gransking.

Det andre Holm-Olsen her går ut frå, er at kong Sverre sin personlegdom vil kunne merkast i teksten. Indrebø gjorde ein stilistisk analyse i samband med utgåva si (1920). Dei stilistiske skilnadene Indrebø fann, meiner Holm-Olsen er så små at Indrebø neppe hadde «våget å regne med dem» om ikkje han på førehand visste at det var eit skilje i saga, og gjekk ut frå at det var «enten omkring kap. 40 eller etter kap. 100» (Holm Olsen 1953, 57). I handlinga er dei punkta etter Erling Jarls fall (kap. 40), og etter sigeren over Magnus Erlingsson (kap. 100) – viktige vendepunkt i saga. Indrebø seier rett ut at stilindisiane er veike, og han resonnerer godt omkring kvifor det er slik.<sup>6</sup> Det Holm-Olsen meiner kan gi sterkare resultat, er å undersøkje fenomen på det vi kan kalle det pragmatiske nivået, som dei eksplisitte kjeldetilvisingane til kong Sverre i saga, og korleis hovudpersonen sine kjensler, tankar og vilje språkleg kjem til uttrykk i saga. «Bruken av Guds navn» og «Innledningsformler» får òg eigne avsnitt i denne delen av studiane (1953, 57ff.). Holm-Olsen viser til Halvdan Koht, som har gjort denne typen undersøkingar i arbeidet sitt med *Sverresoga* (Koht 1914, 1921). Eg trur Holm-Olsen har rett i at desse trekka gjev det sterkaste grunnlaget for å peike på kva delar av teksten som er mest prega av kong Sverre sjølv – av hans stemme og hans synsvinkel. Vi veit ut frå kronologien at *Sverresoga* vart skriven forholdsvis kort tid etter at handlinga fann stad. Vi veit òg at kong Sverre på eitt eller anna vis «rådde for» delar av teksten. Vidare er det religiøse presentert som ei viktig biografisk side av hovudpersonen, og det å ha Guds vilje på si side er vove så tett inn i teksten at det verkar truverdig at dette er slik kong Sverre sjølv la det ut. At han kalla borga si i Trondheim for Sion, tykkjer eg seier mykje om kor reell jamføringa har vore i hans auge mellom

---

<sup>6</sup> «Resultatet av etterrøkjingi er at vi finn nokon ulikskap millom dei ymse bolkane av Sverresoga. Med umsyn til stilen, so er det noko fleire undersetningar, det vil segja litt meir samanfløkt setningsbygnad i den fyrste bolken enn seinare. Kanskje har denne bolken litt meir enn dei andre med kunstig stilprydna (alliterasjonar, antitetiske ordelag). [...] I fyrste bolken citerer han av munnlege heimelsmenn Sverre og han aaleine; etter kap. 43 kjem Sverre meir burt som heimelsmann, derimot er der ofte nemnt «folketales» o. likn. [...] gjennom heile boki er tendensen Sverre-venleg, men sterkast er han det i den fyrste bolken. Med det heng det saman at denne parten av saga er den som gneistrar mest av liv. [...] Og naar vi skal deila, veit eg ikkje nokon betre stad aa setja skilet enn etter kap. 43. Det synest meg som det er meir ulikskap millom bolken kap. 1-43 og det fylgjande enn millom heile bolken kap. 1-100 og det som deretter fylgjer. At ulikskapen ikkje er større enn han er, men tvert imot einskapen sterk fraa fyrst til sist, lyt ein forklaara av at e i n mann har redigert det heile til slutt. Gryla har vel daa i mykje vore mynster.» (Indrebø 1920, LXXIV).



hans eige liv, ambisjonar og makt, og det religiøse og bibelske. Det tyder ikkje at vi skal eller kan rekne med at alt ved denne sida ved saga går direkte tilbake til kong Sverre. Den kyrkjelege lærdomen og det kunnige spelet med hagiografiske mønster og allusjonar til undergjerningar i Det nye testamentet, ja, alle slags religiøse atterklangar, meiner eg vi kan rekne med har teke form både hjå abbed Karl og kven som helst andre som skreiv lærd norrøn litteratur. Dei skreiv for eit formål og for eit publikum, og vi kan rekne med at dei visste godt kva språk som fungerte. Vi vil difor ikkje kunne skilje desse innslaga etter opphav, men vi gjer nok rett i å tru at for *Sverresoga* går noko av det tilbake på hovudpersonen sitt språk og retorikken hans – både i situasjonane som han stod i, og i den ideologiske forminga av saga som han «sat over».<sup>7</sup>

### 5.1 Dei karakteristiske trekka ved første del av saga

Det første Holm-Olsen tek opp, er dei stadene Sverre er nemnd som kjelde (1953, 57ff). Det første dømet er frå kap. 5, der ein av Sverre sine draumar vert referert med denne innleiinga: «Með þeim hætti hefir Sverrir sagðan þenna draum».<sup>8</sup> Så er det døme frå kap. 33, flukta frå Magnus og Erling sitt overfall i Bergen i 1179, og vidare eitt døme i kvart av kapitla 40, 43 og 49. Holm-Olsen konkluderer at dei tre sistnemnde kapitla er skrivne «av en som stod begivenheten fjernere enn Karl gjorde, da han skrev Gryla i samarbeid med Sverre.» (1953, 61). Eit argument for dette er også ein variasjon i tempusbruk med perfektum i kap. 5 og 33, medan dei seinare døma har preteritum. Dette peikar mot eit skilje før kap. 40 då. Det neste kriteriet er korleis saga viser til Guds vilje, det skjer på ein spesiell måte i første delen av saga. Holm-Olsen listar opp åtte døme, eitt av dei er i kap. 18, «með því at almáttigr Guð og hin helga María hafa margan fagran sigr gefit Sverri konungi»<sup>9</sup> (1953, 62). Desse døma er i delen av saga fram til og med kap. 24, som har det siste. Det er klart at Sverre prøvde å vise at han var utkåra av Gud og hadde særleg hjelp og vern frå Gud, som kong David i Bibelen. Eg trur Holm-Olsen har heilt rett i at Sverre har lagt stor vekt på at slike merknader vart tekne med i den skrivne saga, og at det neppe er tilfeldig at slike døme finst berre i dei første kapitla (1953, 65).

---

<sup>7</sup> Det kan vere lag av bibelallusjonar, endå om saga samstundes er umiskjenneleg særmerkt norrøn i alle aspekt. Ut over dei meir openberre som at Sverre stiller stormen på ferda over Voss, i episoden som er kalkert over Meisternen som gjorde det same på sjøen i Mark 4, 35–41, ser vi kan hende ein parallell mellom *Sverresoga* og evangelia i det faktumet at spørsmålet «kven er han?» både er innbakt i saga – med tilhøyrande svar om at, jau, han er kongsson – og blir diskutert i all ettertid, òg i dag.

<sup>8</sup> «På denne måten har Sverre fortalt denne draumen».

<sup>9</sup> «fordi den allmektige Gud og den heilige Maria har gjeve kong Sverre mang ein fager siger».

Kriteriet om saga sin omtale av Sverre sine kjensler, tankar og vilje er eitt som er både litterært og språkleg interessant. Det handlar om synsvinkel og tekststader der forfattaren veit kva Sverre kjenner, tenkjer eller vil. Eit døme er «Honum fekk þessi saga mikillar áhyggju, ok reikaði hans hugr mjøk»<sup>10</sup> (kap. 4) (Holm-Olsen 1953, 5). Dette fenomenet når til kap. 11 eller 14.

Holm-Olsen fører til fleire tekststader, nye for forskinga, som viser at Sverre er meir subjektivt skildra i dei første kapitla av saga. Desse trekka går på karakteristisk språkbruk. Det er uttrykk med «hugr» ('hug'/'tanke'), «hug-» og «hyggja» ('tenkje'), uttrykket «fannsk honum þat» ('det tykte han ...'), som finst éin stad, verbet «sýndisk»/«sýndusk» (honum) ('det syntest/såg ut som for han') som finst sju gonger brukt om Sverre innanfor dei første 16 kapitla, og éin gong i kap. 32, elles ikkje i det heile. At Sverre «vildi» ('ville') eller «vildi eigi» ('ville ikkje') førekjem òg mest i den tidlege delen av saga. Eit interessant trekk er at verbet «sjá» har ein annan bruk i dei første kapitla enn i resten av saga. Berre i den tidlege delen vert det brukt i tydinga 'innsjá, skjöne', elles har det den direkte tydinga 'å sjá med auga' (Holm-Olsen 1953, 66). Eit døme på den første bruken er (kap. 6) «sér Sverri hversu mikill mótstöðumaðr erki-biskup hafði verit hans brœðrum».<sup>11</sup> Holm-Olsen (1953, 67) nemner 13 slike døme, alle innanfor strekket kap. 6 til kap. 22. Det er berre eitt døme frå seinare i saga. Det fell såleis om lag saman med førekomsten av tilvisingane til Guds styring, som rekk til kap. 24. Også uttrykka «þótti sér» ('tykte seg'), «hann þóttisk» ('han tykte seg') og «honum þótti» ('det tyktest for han') syner ein tendens i fordelinga som kan vere eit samanfall med dei andre trekka.

I kapittelet sitt om Gryla finn Holm-Olsen ei rekkje ord som er brukte mest i den første delen av saga, og elles helst i Sverre sine talar, «spesielt hvor han ser tilbake på de første, harde årene». Desse orda er (1953, 87f.): «erfiði» ('strev'), «erfiðligr» ('strevsam'), «erfiðr» ('strevsam'), «mœði» ('møde'), «naud» ('naud'), «valk» ('omtumling'), «vandask» ('bli vanskeleg'), «vandi» ('vanske'), «vandkvæði» ('vanske', 'knipe'), «vandræði» ('vanskeleg stilling'), «vás» ('slit') og «vásbúð» ('slit', 'strev').

Det er fine observasjonar Holm-Olsen gjorde her, og som han utvida i ein seinare artikkel (Holm-Olsen 1977). Dette er trekk av slik type som kunne vere verd å undersøkje på ny i dag dersom teksten først var syntaktisk annotert til dømes som ein setningstrebant. Då kunne ein studere til dømes bruken av visse verb og verbrammer innanfor ein tekst, som denne saga, og i samanlikning med andre norrøne tekstar. Observasjonar som Holm-Olsen sine viser etter mi meining i tilstrekkeleg grad at vi må rekne med karakteristisk ulikt språk i delar av denne saga, og viss det er fleire

<sup>10</sup> «Han tenkte mykje på denne forteljninga, og han var uroleg til sinns».

<sup>11</sup> «Sverre innser kor stor motstandar erkebiskopen hadde vore mot brørne hans».

grammatiske skilnader enn dei som til i dag er undersøkte, ville det vore moro om dei kom fram.

## 6 **Þorleifur Hauksson si utgåve av *Sverresoga* (2007)**

Til 100-årsjubileet i 2005 for «det norske kongerikes gjenreisning 1905–2005» fekk Noreg ei gåve frå Island som eg meiner oppfyller eit ønske som Holm-Olsen hadde i 1953. Indrebø si utgåve var av eitt enkelt handskrift, AM 327 4to, som Indrebø, og Arní Magnússon før han (Þorleifur Hauksson 2007, CXXXVII), identifiserte som «codex optimus» av saga. Utanom for gjennomgangen av prologen bygde Holm-Olsen studiane sine på Indrebø-utgåva, som ikkje alle stader fangar opp tekstvariasjonen mellom handskriftene av saga. «En utgåve av Sverres saga som tar hensyn til hele håndskriftmaterialet, trenges derfor i høy grad», skreiv Holm-Olsen (1953, 10). Eg tykkjer det er ei stor gåve at Island og Þorleifur Hauksson i 2007 gav ut *Sverris saga* i ei ny tekstutgåve med variantar og innleiingar. Utgåva er i det prektige formatet til serien *Íslensk fornrit*. Den nye utgåva inneheld ei gjennomarbeiding og nygransking av hypotesane om det tekstlege stamtreet (stemmaet) for *Sverresoga*, og ho opplyser om tekstlege variantar i eit noteapparat under hovudteksten. Det er framleis handskriftet 327 som ligg til grunn, men teksten er alle stader samanlikna med dei andre stemmatisk teljande handskriftene, der dei dekkjer. Utgåveteksten til Þorleifur Hauksson tek inn endringar i høve til 327 i nokre tilfelle der dei andre handskriftene står saman om det som truleg er ein meir opprinneleg tekst (2007, LXXX).

Þorleifur Hauksson byggjer på dei tidlegare arbeida om *Sverresoga* og gjev godt oversyn over desse og gode referansar til dei. På viktige punkt fører han granskinga vidare på ein måte som syner god og allsidig mellomalderkunnskap, imponerande overblikk, og i mine auge er det metodisk trygt og balansert gjort. Eg har ikkje sett utgåva anmeld i Noreg endå, men kan hende har eg oversett noko. Eg vil her i festskriftet få gratulere til Island og takke utgjevaren for dette arbeidet og denne utgåva, som er ei stor nytte og glede å ha for handa for filologar og andre som er interesserte i *Sverresoga*. Innleiinga til Þorleifur Hauksson er på heile 90 sider. Tor Ulset har omsett ho til norsk i eit fyldig samandrag. Av innleiingsstoffet er det særleg to ting eg ønskjer å løfte fram, og som eg meiner er vitskaplege framsteg.

### 6.1 **Stemmatikk og tekstkonstitusjon hjå Þorleifur Hauksson**

Handskriftet som framleis gjeld som «codex optimus», er AM 327 4to frå omkring 1300, kalla A, som Indrebø òg la til grunn. Det er hovudtekst for den nye utgåva òg. Argumenta i filologien for dette valet er gode, og denne konklusjonen vert neppe radikalt revurdert. For studiar på det ortografiske nivået er Indrebø-utgåva framleis den

gjeldande utgåva fordi ho fer noko nærare ortografien i handskriftet, særleg ved å markere oppløyste forkortingar. Þorleifur Hauksson normaliserer ortografien noko meir, i tråd med malen som er standarden for serien *Íslensk fornrit*.

Den nye utgåva tilfører eit variantapparat bygd på ei ny vurdering av det stemmatiske tilhøvet mellom A og dei andre handskriftene. Þorleifur Hauksson sin hypotese er at det bevarte handskriftet A er på søsternivå med eit tapt handskrift \*B. Båe går tilbake på eit felles, tapt steg av teksten som er kalla \*X. Ulikt stemmaforslaga til Gustav Indrebø og Lárus H. Blöndal kjem han til at dei andre fire handskriftene alle samlar seg under det hypotetiske felles førelegget \*B, med ei vidare forgreining \*C. Dei handskriftene er AM 47 fol. Eirspennill (E) frå byrjinga av 1300-talet, Gl. Kgl. Sml. 1005 fol. Flateyjarbók (F) skriven mellom 1387 og 1394, AM 81 a fol. Skálholtsbók yngsta (Sk) frå 1400-talet og Stockh. Perg. fol. nr. 8 (8) frå omkring midten av 1300-talet. Lárus H. Blöndal sitt stemma var ulikt for kap. 1–100 og 101–182, i tilhøvet mellom A og F (Þorleifur Hauksson 2007, XLII; figurar). Indrebø sette opp eitt stemma, men det har F i ei stemmatisk mellomstilling mellom dei to hovudgreinene. Utgjevaren presiserer at eit heilt endeleg resultat er svært vanskeleg å nå på grunn av tilstanden på tekstoverleveringa og på grunn av at det ville krevje ei samanlikning av alle lesemåtar, men at dei fleste argument peikar i denne leia (2007, XLVI).

Þorleifur Hauksson arbeider stemmatisk med tekststader som har kome fram i arbeidet med den nye utgåva. Det er eit større materiale enn før som no er trekt inn, særleg nemner han handskriftet Stockh. perg. fol. nr. 8, som det finst ei avskrift av i AM 304 4to. Denne teksten er no for første gong brukt i tekstsamanlikninga, så langt han rekk (2007, XXXVI). Det er elles interessant å sjå korleis karakteren av teksten i A gjev eit haldepunkt for – eller eit tilleggsmoment i – det tekstkritiske arbeidet. Hovudhandskriftet sin tekst er særmerkt ved dei mange parallellismene sine. Þorleifur Hauksson viser til Indrebø og Lárus H. Blöndal og gjev så si eiga liste over stader der A har parallellisme medan dei andre tekstvitna ikkje har det – men dei har tilsynelatande bevart kvar sin halvdel av det som har vore ein opphavsleg parallellisme. Eitt døme er (kap. 9): «bundu þeir ráð sín ok félag» ('dei inngjekk forbund og fellesskap') A, «bundu þeir sitt félag» F og E, «bundu þeir ráð sitt saman» Sk (2007, LI). Det er plausibelt at A faktisk har bevart parallellismene frå det eldre felles utgangspunktet for tekstane, og endå eit argument for at A har den mest opphavlege teksten.

Med dette utgangspunktet skulle Þorleifur Hauksson sitt prinsipp for val av lese- måtar i tekstutgåva vere godt underbygt: A er lagt til grunn som hovudtekst, men lese- måtar frå \*B er tekne inn der alle eller dei fleste handskriftene har felles lese- måte mot A (2007, CXXXVII).

## 6.2 Må «upphaf bókarinnar» i prologen vise til Gryla?

Eit verkeleg spennande grep tykkjer eg Þorleifur Hauksson gjer med spørsmålet om Gryla. Det er omhandla i utgåva (2007) og grundig i artikkelform i 2006. Når vi veit at abbed Karl kom til Noreg i 1185, er det i utgangspunktet usannsynleg at han ikkje fekk stoff til og skreiv minst fram til den tid, altså minst til sigeren ved Fimreite i 1184. Men dette strir mot fortalen slik han har vore tolka. Ein har vilja finne omfanget av Karl Jonssons Gryla ut frå desse kriteria: 1) Lengda på det Sverre sjølv fortalde, ut frå orda «den forteljninga har ikkje komi så langt», 2) innhaldet, «Der er fortalt om somme av hærsлага hans» og 3) at forteljninga er bunden til Sverre sin stad og synsvinkel og ikkje til motstandarane. Dei som med desse kriteria har prøvd å finne eit skilje mellom Gryla og den seinare delen, har kome til svært ulike resultat og med ulike argument. Skiljet er vorte sett ved kap. 17, 31, 39, 40, 43, 100 og 109 (Þorleifur Hauksson 2007, LVII; Holm-Olsen 1953, 30–32). Dette viser at det har vore vanskeleg å identifisere noko skilje i saga som passar med orda i fortalen slik som dei har vore tolka. Difor, meiner Þorleifur Hauksson, er det rett å vende merksemda mot korleis vi les prologen. Her meiner han at det einaste som fortalen utvitydig seier, er at *Sverresoga* er delt i to, og at den første delen, Gryla, har fått namnet sitt ut frå innhaldet, ikkje etter kven som skreiv. Det er ikkje sagt at prologen sitt «opptaket til boka» («upphaf bókarinnar») er det same som den delen av boka som var kalla Gryla (2007, LIX). Til styrking for denne tolkinga fører Þorleifur Hauksson Flateyjarbók sin lengre og yngre versjon av fortalen. Der er *Sverresoga* omtala som delt i to: Gryla og den seinare delen «perfectam fortitudinem», heilt uavhengig av kven som har «sagt føre» opplysningane. Namna er berre avhengige av innhaldet: den meir uvisse trusselen frå Sverre i første del og den fulle styrken hans i andre del. Viss denne tolkinga er haldbar, er definisjonen av Gryla løyst frå spørsmålet om kven som fortalde innhaldet, og kven som skreiv. Gryla er då *Sverresoga* frå byrjinga og så langt som ho handlar om den skremmelege framvoksteren av Sverre si makt. Etter dette resonnementet tenkjer Þorleifur Hauksson seg at Gryla kan ha rokke fram til slutten av kap. 100, der Sverre etter sigeren ved Fimreite er vorten konge over heile Noreg. Det gjev seg her ei naturleg avgrensing. Kap. 100 er éin av dei gamle hovudhypotesane, som òg Indrebø testa.

## 7 Oppsummering

Korleis høver denne omtolkinga av Gryla si lengd med Holm-Olsen og Indrebø sine resultat, som vi såg på ovanfor? Det er klart at augnevitnetrekka som er knytte til Sverre, samlar seg i dei tidlege kapitla, fram til og med kap. 24 ifølgje Holm-Olsen. Men dette er ikkje unaturleg, sidan det er der Sverre har fortalt om ting som skjedde for lengre tid sidan. Til hendingane som låg nærmare i tid, har det vore fleire som

kunne fortelje. Vi kan sjå det slik at denne første delen av saga er sterkare og meir einerådande prega av Sverre som augnevitne og forteljar. Det som Indrebø og Holm-Olsen og fleire har målt, er då innslaget av Sverre si eiga forteljing, og hans eige språk, i den delen der det er mest konsentrert.

No er det ei mogleg innvending mot den nye hypotesen at det faktumet at grensa ein har funne for Gryla si lengd, er diffus, ikkje er heilt uventande. Ein slik overgang kan medføre omredigeringar som strekkjer seg eit stykke, og dermed verte uskarp. Eg hallar likevel til at fordelane med Þorleifur Hauksson si nylesing av prologen veg tyngre, med tanke på forklaringskraft.

Holm-Olsen arbeidde seg setning for setning gjennom prologen (1953, 35ff.), og kom til konklusjonen om identitet mellom Gryla og det stoffet som Sverre rådde for at Karl skulle skrive. I tråd med si tolking av orda i prologen heldt Holm-Olsen fast på at Gryla, og abbed Karl sitt samarbeid med kong Sverre, berre rakk fram til kap. 31 (1977, 67). Han meinte samstundes at Karl kunne ha skrive heile resten av saga seinare. Vi kan seie at Holm-Olsen med fleire stod på hypotesen om den kortaste Gryla (Indrebø sette skiljet ved kap. 43).

Holm-Olsen la sterk vekt på det grammatisk formelle. Det er eit godt og rett prinsipp i filologisk nærlesing. Det inneber at ein vurderer andre mogleikar som formelt *kan* vere korrekte, sjølv om dei ikkje er føretrekte. Han byrjar med å seie at opplysningane som prologen gir om tilblivinga av saga, er uklare, og at undersøkinga difor er nødvendig. At opplysningane er uklare, opnar for at her kan vere fleire moglege tolkingar. Eg ettergår ikkje her Holm-Olsen sine resonnement i detaljane, men eg vil meine at med tanke på at det som er uklart, må sikte til referansekjeda som startar med frasen «er þat upphaf bókarinnar» ('det er byrjinga til boka') og endar med «kølluðu þeir þann hlut bókar fyrir því Grýlu» ('den delen av boka kalla dei difor Gryla') (jf. Holm-Olsen 1953, 35 ff.), så er den formelle opninga til stades for nylesinga til Þorleifur Hauksson, nemleg at det *ikkje er* identitet mellom «upphaf bókarinnar» og den delen av saga dei kalla Gryla. Då blir spørsmålet løyst frå kravet om ei språkleg eller stilistisk påviseleg grense, og Gryla si lengd kan setjast til kap. 100, som er det naturlege slutt-kapittelet for den delen.

## Referansar

AM 327 4to [katalogtekst og handskriftbilete].

<https://handrit.is/is/manuscript/view/da/AM04-0327>

Bagge, Sverre. 1996. *From gang leader to the Lord's anointed. Kingship in Sverris saga and Hákonar saga Hákonarsonar*. [Vol. 8. av *The Viking Collection. Studies in Northern Civilization*. Hovedredaktører Preben Meulengrach Sørensen og Gerd Wolfgang Weber.] Odense: Odense University Press.

Fossestøl, Bernt. 1983. *Bindingsverket i tekster*. Oslo: Universitetsforlaget.

Hagland, Jan Ragnar. 2016. «Skjelettet i brønnen på Sverresborg: Om sagaens byggeklossar og Sverris saga» *Trondhjemske samlinger* 2016: 33–42.

Hagland, Jan Ragnar. 2017. «Om Torstein Kuga og borga på Steinberget». *Trondhjemske samlinger* 2017: 77–83.

Harris, Joseph. 1986. «Saga as historical novel». I *Structure and meaning in Old Norse literature. New approaches to textual analysis and literary criticism*, redigert av John Lindow, Lars Lönnroth og Gerd Wolfgang Weber, 187–219. [Vol. 3 av *The Viking Collection. Studies in Northern Civilization*. Hovedredaktører Preben Meulengrach Sørensen og Gerd Wolfgang Weber.] Odense: Odense University Press.

Holm-Olsen, Ludvig. 1953. *Studier i Sverres saga*. Oslo: Det Norske Videnskaps-Akademi i Oslo.

Holm-Olsen, Ludvig. 1977. «Til diskusjonen om Sverres sagas tilblivelse». I *Opuscula septentrionalia. Festskrift til Ole Widding 10.10.1977*, redigert av Bent Chr. Jacobsen, 55–67. København: Reitzel.

Knirk, James. 1981. *Oratory in the Kings' sagas*. Oslo: Universitetsforlaget.

Koht, Halvdan. 1914. «Norsk historieskrivning under kong Sverre, serskilt Sverre-soga». *Edda* 1914 (II): 67–102.

Koht, Halvdan. 1921. *Innhogg og utsyn i norsk historie*. Kristiania: Aschehoug.

Kyrkjebø, Rune. 2001. *Heimskringla I etter Jofraskinna : karakteristikk av tekstoitna samt tekstkritisk utgåve av Jens Nilssøns avskrift i AM 37 folio*. Bergen: Nordisk institutt.

Kyrkjebø, Rune. 2021 [Under utgjeving]. «Sverresoga – «livs livande og skori ut or det verkelege livet». I *Bok frå seminaret «Voss som region og Vangen som regionsenter i mellomalderen»*, Voss 25. og 26. mai 2018, redigert av Gunnstein Akselberg og Alf Tore Hommedal.

Lárus H. Blöndal. 1951. «Grýla». I *Á góðu dægri : afmælisveðja til Sigurðar Nordals 14. sept. 1951 frá yngstu nemendum hans*, redigert av Ragnar Jónsson, 175–204. Reykjavík: Helgafell.

Lárus H. Blöndal. 1982. *Um uppruna Sverrissögu*. Reykjavík: Stofnun Árna Magnússonar.

- Louis-Jensen, Jonna. 1997. «Heimskringla – Et værk af Snorri Sturluson?» *Nordica Bergensia* 14: 230–245. Gjenopptrykt i festskriftet *Con amore*, med jubilentens egne artiklar, utg. ved Michael Chesnutt og Florian Grammel. København: Reitzel 2006.
- Rindal, Magnus. 1996. «Ludvig Holm-Olsen». I *Fagprofilar ved Nordisk institutt, Universitetet i Bergen, 1946-1996*, redigert av Jarle Bondevik, Willy Dahl og Sigurd Aa. Aarnes, 66–75. Bergen: Nordisk institutt.
- Stoltz, Hilde. 2011. «Fra Sallust til kong Sverre. Klassiske kilder, Rómverja saga og Sverris saga». *Collegium Medievale* 24: 87–112.
- Sverresoga*. 1995 [første utgåve 1913]. Omsett av Halvdan Koht. Oslo: Samlaget.
- Sverris saga etter Cod. AM 327 4°*. 1920. Utgjeve av Den Norske Historiske Kildeskriftkommission ved Gustav Indrebø. Kristiania.
- Sverris saga*. 2007. Utgitt av Þorleifur Hauksson. Innleiing på norsk omsettav Tor Ulset. Reykjavík: Hið íslenska fornritafélag.
- Þorleifur Hauksson. 2006. «Grýla Karls ábóta». *Gripla* XVII: 53–166.

## Abstract

*Sverres saga* is a characteristic work that has had a defining influence on Old Norse literature. The saga was written early and close to the recounted events, even close to king Sverre himself, who had an active role when the saga was first written. The saga is rich in detail and close to the reality of the events, yet at the same time characterized by typical traits of Old Norse saga and the scholarly and religious learning of the time, with finely adapted biblical allusions. Questions about the creation of the saga have occupied philologists for a long time, especially the question of Gryla, the first part of the saga. Ludvig Holm-Olsen made an important contribution with his studies published in 1953. When we take stock of research today, Þorleifur Hauksson's edition of *Sverres saga* from 2007 emerges as a major contribution to recent research. Another definition of Gryla has been proposed.

Rune Kyrkjebø  
Universitetet i Bergen  
[rune.kyrkjebo@uib.no](mailto:rune.kyrkjebo@uib.no)